

⁷ Там само. – С. 39.

⁸ Мельник Р. С. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко ; за заг. ред. Р. С. Мельника. – К.: Ваіге, 2014. – С. 14.

⁹ Там само. – С. 32.

¹⁰ Авер'янов В. Б. Україна та європейська інтеграція: публічно-правові аспекти / за заг. ред. В. Б. Авер'янова, С. Ф. Демченка. – К.: Преса України, 2010. – С. 244.

¹¹ Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М.: Прогресс, 1977 – С. 43–45.

¹² Мельник Р. Концепція людиноцентризму в сучасній доктрині адміністративного права / Р. Мельник // Право України. – 2015. – № 10. – С. 161.

¹³ Загальне адміністративне право: підруч. / за заг. ред. І. С. Гриценка. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 568 с.

¹⁴ Петков С. Предмет адміністративного права – константа в процесі трансформації суспільно-політичних відносин / С. Петков // Публічне право. – 2016. – № 1 (21). – С. 39.

Резюме

Федорук Н. С. Патерналістська природа сучасного адміністративного права України як одна із перешкод його трансформації.

У статті аналізується відповідність сучасної вітчизняної науки адміністративного права принципам людиноцентризму як основного орієнтиру її розвитку, на підставі чого обґрунтовується необхідність перегляду парадигми адміністративного права України з метою остаточної відмови від патерналістського розуміння основних понять і категорій цієї науки і галузі права та остаточного переходу до їх людиноцентристського розуміння.

Ключові слова: патерналізм, людиноцентризм, наукова парадигма, державна влада, громадянське суспільство.

Резюме

Федорук Н. С. Патерналистская природа современного административного права как одно из препятствий его трансформации.

В статье анализируется соответствие современной отечественной науки административного права принципам человекоцентризма как основного ориентира его развития, на основе чего обосновывается необходимость пересмотра парадигмы современного административного права с целью отказа от патерналистского понимания основных понятий и категорий этой науки и отрасли права и переход к их человекоцентристскому пониманию.

Ключевые слова: патернализм, человекоцентризм, научная парадигма, государственная власть, гражданское общество.

Summary

Fedoruk N. Paternalistic Nature of Modern Administrative Law in Ukraine as One of the Obstacles to its Transformation.

Renaming of Soviet concepts and categories of administrative law without changing their conceptual meaning is occurring in modern science. The main problem of modern national science of administrative law, namely – a profound change in the paradigm of science of administrative law, which is primarily in transformation of views on the essence and role of the state in the society and the basic principles of interaction between the state and the person.

Key words: paternalism, human centeredness, scientific paradigm, state power, civil society.

УДК:342.9: 349.41

О. В. ШИНКАРУК, Ф. О. ІВАНОВ

Олександра Василівна Шинкарук, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету біоресурсів і природокористування України

Філіп Олександрович Іванов, аспірант Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Адміністративна відповідальність відіграє значну роль у дотриманні законності та правопорядку в суспільстві. Однак сьогодні склалася ситуація розпорошеності законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері використання та охорони природних ресурсів, їх неузгодженості між собою та колізійності, що ускладнює правове регулювання адміністративно-деліктних відносин. Окремим, не менш актуальним питанням залишається застаріле правове забезпечення суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів.

Сучасні економічні умови України диктують значне розширення суб'єктного складу адміністративно-деліктних відносин. З падінням планової економіки та переходом до ринкової з'явився широкий ряд нових суб'єктів правовідносин, а отже, і адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів. Однак адміністративно-деліктне законодавство наразі не завжди враховує вказані зміни. З огляду на це, на нашу думку, надзвичайно важливим є здійснення класифікації суб'єктів адміністративно-деліктних відносин, що в майбутньому дасть змогу адаптувати законодавство до сучасних умов.

Окремі питання правового забезпечення суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів досліджувалися такими вченими, як: С. Бай, В. Грохольський, С. Діденко, В. Єрмоленко, В. Коваленко, Л. Коваль, В. Колпаков, В. Курило, С. Матчук, С. Петков, С. Подлінув, М. Самбор, О. Стукаленко, О. Харитоновна, О. Шем'яков, Є. Шульга, М. Шульга, М. Шиленко та інші. Однак класифікації статусом суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів здійснено не було.

Проблема визначення філософсько-правової категорії «суб'єкт», що є першоосною таких категорій, як «суб'єкт права», «суб'єкт правовідносин» та «суб'єкт адміністративно-деліктних відносин» почала актуалізуватися на початку ХХ століття. У межах даної актуалізації відомий вчений-класик філософії права М. Алексєєв побудував концепцію дослідження суб'єкта права, правових цінностей, прав та обов'язків на основі феноменологічного методу. Відповідно до концепції поєднання вказаних категорій становить правову структуру, тобто універсальну ідеальну складову права, його «логос» як феноменологічний еквівалент «природного права». Кожен з цих елементів у їх «неподільності» виступає виявом ідеального значеннєвого змісту права. При цьому суб'єктові належить роль «найбільш глибокого елементу правової структури»¹. Схожі думки можна зустріти в працях відомого радянського юриста Є. Пашуканіса про суб'єкт як «атом» юридичної теорії, найпростіший елемент^{2,3}. Все це зайвий раз доводить, що суб'єкт є центральною категорією права.

Суб'єкту в правовідносинах (адміністративних, адміністративно-деліктних) відводиться найголовніша роль, з огляду на їх вольовий зв'язок між собою (правомочними і зобов'язальними суб'єктами), що є носіями суб'єктивних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності⁴. Вказаний вольовий зв'язок забезпечується державою через застосування засобів адміністративного примусу.

Звертаючись до вихідних умов сучасної правової доктрини, тобто теорії радянського права та права царської Росії на визначення категорії «суб'єкт права», слід зазначити, що досить довго панувало положення, висловлене у 1844 р. Р. Ієрингом, відповідно до якого «особа» (суб'єкт) — це сукупність юридичних відносин⁵. Нерідко такий погляд на досліджувану дефініцію залишався єдиним. Так, у російській дореволюційній, а також радянській юридичній літературі суб'єкт права звичайно ототожнювався з учасником (суб'єктом) правовідносин та досліджувався у рамках складу правопорушення як його елемент. Цей підхід залишався головним під впливом того, що ні правопорядок царської Росії, ні радянська правова система не передбачали особистість, індивіда як вихідний початок, творця права. Хоча у радянській юридичній науці другої половини ХХ ст. сформувалася ліберальна течія, в межах якої особистість набула визнання як вища правова цінність⁶.

Сучасна правова доктрина розглядає суб'єкт як такий собі центр, довкола якого формуються правові зв'язки (правовідносини). Вказані суб'єкти права для досягнення своїх практичних цілей вступають у правову комунікацію, чим формують не лише власні правові відносини, а й створюють «другу природу» — право. Інтереси суб'єктів не обмежуються лише створенням практичних господарських зв'язків, вони поширюються і на неперсоніфіковані правові зв'язки, які мають вираз закону. Ці нормативні зв'язки суб'єктів права намагаються інституціоналізувати їх загальну волю, усвідомлення того, якою має бути їх взаємодія у рамках реалізації власних цілей. При цьому важливо, щоб втілена у законі воля не відчувалась від них, залишалась їх волею, а зв'язок, який закон установив, залишався їх правовим зв'язком. У законі суб'єкти права повинні бачити себе та свою волю, форму та засоби реалізації своїх інтересів, власний взаємозв'язок з іншими особами⁷. З огляду на це суб'єкти адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів є основоположниками відповідних правовідносин та виступають основними їх елементами.

Суб'єктний склад є відмінною рисою адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Особливо це проявляється через осіб, уповноважених на здійснення провадження у даних справах, а також нормативно-правовою основою їх регламентації.

Адміністративно-деліктні відносини відображають специфічні зв'язки між правозастосовними і фізичними або юридичними суб'єктами, що порушують норми права в різноманітних сферах державного управління, при вирішенні першими індивідуально-конкретних справ.

Не можна також не відмітити тієї обставини, що адміністративно-деліктні відносини характеризуються власним суб'єктним складом, що виходить за межі учасників правозастосовних відносин. Суб'єкти включені у сферу правозастосовних відносин незалежно від різноманітності та специфіки, індивідуально-конкретних ситуацій, що підлягають врегулюванню. При цьому слід погодитися з тими, хто пропонує розмежовувати їх на: «1) учасників даних відносин, що безпосередньо зацікавлені в результаті справи; 2) осіб, що уповноважені на вирішення справ, які проте не мають особистого інтересу у спорі або іншому конкретному юридичному питанні»⁸. Оскільки адміністративно-деліктні відносини не обмежуються рамками правозастосовних відносин (стадія адміністративної юрисдикції), проте включають відносини, що передують стадії правозастосування (вчинення делікту, його виявлення та фіксація) або наступної стадії (виконання рішення у справі

про адміністративне правопорушення), то й суб'єктний склад учасників адміністративно-деліктних відносин відповідно буде значно ширшим, втому числі і за рахунок державної адміністрації, що виступає в ролі суб'єкта адміністративної відповідальності.

Суб'єктами адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері використання та охорони природних ресурсів відповідно до КУпАП є тільки фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства та посадові особи, наділені адміністративною дієздатністю. При цьому згідно зі ст. 12 Кодексу, адміністративній відповідальності підлягають особи, які на момент вчинення адміністративного проступку досягли 16 років і є осудними⁹.

С. Матчук та Т. Кріпостна вказують, що в юридичній літературі дискусійним є питання про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Помітною при цьому є тенденція від повного заперечення такої відповідальності до її повного визнання. По суті економічні та інші санкції, що застосовуються до юридичних осіб за порушення екологічного та природоресурсного законодавства, за своєю правовою природою є заходами адміністративної відповідальності¹⁰. Адміністративні санкції до юридичних осіб нині передбачені багатьма Законами України: «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про виключну (морську) економічну зону» та іншими. Наприклад, відповідно до Закону «Про виключну (морську) економічну зону» юридичні особи несуть відповідальність за незаконну промислову діяльність (ст. 22), порушення правил безпечної експлуатації споруд (ст. 23), незаконну експлуатацію природних ресурсів (ст. 24), незаконне ведення морських наукових досліджень (ст. 25), забруднення морського середовища (ст. 26)¹¹. Попри те, що законодавець у цьому випадку не називає відповідальність юридичних осіб адміністративною, вона за всіма ознаками є саме такою, оскільки за відповідні правопорушення на юридичних осіб накладаються адміністративні санкції – штрафи, конфіскація засобів і знярядь, із застосуванням яких вчинено правопорушення, конфіскація незаконно добутих природних ресурсів¹².

А ось щодо підприємств, як правопорушників у цій сфері, С. Бай та І. Римар вважають, що екологічна відповідальність підприємства означає відповідальність підприємства перед суспільством, теперішнім та майбутнім поколінням людей, перед кожною конкретною людиною. Найбільш розповсюдженими практиками екологічної відповідальності підприємств в українському середовищі та світі є використання альтернативних джерел енергії; контроль кількості відходів та викидів; ефективне використання природних ресурсів та енергії; участь у програмах безпеки навколишнього середовища; інформаційна робота серед персоналу та населення; моніторинг впливу на довкілля; відмова від діяльності, шкідливої для довкілля; використання та поширення «зелених» технологій; уникнення використання генетично модифікованих організмів; зменшення пакування; сертифікація продукції та органічне маркування. В останні роки актуальним стає питання адміністративної відповідальності не лише промислових підприємств та сільського господарств, а й підприємств торгівлі. Основною причиною важливості екологізації торгівлі є особливе місце галузі у структурі народного господарства, а саме посередництво між виробником та споживачем, що дає можливість останнім впливати як на виробника так і на споживача¹³.

Таким чином, «активними» суб'єктами адміністративно-деліктних відносин у сфері використання й охорони природних ресурсів є промислові підприємства, сільськогосподарські та підприємства торгівлі. У зв'язку з цим виникає закономірна необхідність закріплення законодавчих підстав притягнення їх до адміністративної відповідальності за скоєння адміністративного делікту в сфері використання та охорони природних ресурсів.

На наше глибоке переконання, суб'єктами адміністративного делікту у сфері використання та охорони природних ресурсів можуть бути як окремі громадяни і посадові особи, так і підприємства, установи й організації – юридичні особи. Правопорушниками в галузі природоохорони можуть бути і державні органи управління чи органи місцевого самоврядування, які, наприклад, незаконно розпоряджаються природними ресурсами, порушують встановлений порядок передачі природних ресурсів у власність або надання їх у користування. Суб'єкти правопорушень у сфері використання та охорони природних ресурсів – фізичні і юридичні особи – не обов'язково повинні бути власниками природних ресурсів чи природокористувачами або взагалі носіями екологічних прав. Правопорушення у сфері використання та охорони природних ресурсів можливі, наприклад, з боку проектних організацій, які розробляють проекти розташування і будівництва об'єктів, містобудівну документацію тощо. У певних випадках юридичну відповідальність несуть як вітчизняні, так і іноземні фізичні та юридичні особи. До суб'єктів вказаних правопорушень належать і створені в Україні спільні підприємства, міжнародні об'єднання, організації, фірми тощо¹⁴.

Отже, першу групу суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів становлять правопорушники, якими можуть бути фізичні і юридичні особи (як власники та користувачі, так і ні), державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові особи, іноземці, особи без громадянства, громадські об'єднання, міжнародні установи та інші.

Законом «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ передбачено, що місцеві ради несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території і в межах своєї компетенції. Відповідно, правопорушниками в цій сфері вони будуть, якщо не виконали чи неналежним чином не виконали: реалізацію екологічної політики України, екологічних прав громадян; не дали згоду на розміщення на своїй території підприємств, установ і організацій у порядку, визначеному законом; затвердили з урахуванням екологічних вимог проекти планування і забудови населених пунктів, їх генеральні плани та схеми промислових вузлів; видали (переоформили, видали дублікати,

анулювали) дозволи на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення у випадках, передбачених законом; затвердили місцеві екологічні програми; організували вивчення навколишнього природного середовища; створили і визначили статус резервних, в тому числі й валютних, фондів для фінансування програм та інших заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; організували в разі необхідності проведення екологічної експертизи; забезпечили інформування населення про стан навколишнього природного середовища, функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем; організували роботу по ліквідації екологічних наслідків аварій, залучають до цих робіт підприємства, установи та організації, незалежно від їх підпорядкування та форм власності, і громадян; прийняли рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; здійснили контроль за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища¹⁵. Проте для місцевих рад та посадових осіб найбільш розповсюдженою є застосування дисциплінарної відповідальності в цій сфері.

Слід зазначити, що не зважаючи на те, що адміністративно-деліктне відношення функціонує на двосторонній основі, його учасники не перебувають в рівному положенні: один суб'єкт наділений функцією веління від імені держави відносно іншого, а зобов'язаний суб'єкт підпорядкований велінню уповноваженого, право якого складається із влади та вимоги поваги до цієї влади¹⁶. Тому особливостями адміністративно-деліктних відносин є нерівність сторін, що зумовлено участю у цих правовідносинах органів влади та управління, що також притаманно й іншим адміністративним правовідносинам. Вказаний вид правовідносин не повинен характеризуватися вихідною нерівністю сторін, зокрема такою, коли сторона владних повноважень має значні за обсягом преференції прав порівняно з іншою стороною. Особливо гостро вказане питання постає, коли орган влади поєднує у собі права декількох учасників, а саме сторони, яка відстоює винуватість, а також приймає рішення про винність або невинність можливого порушника¹⁷.

З огляду на це, іншу групу суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів становлять суб'єкти владних повноважень у цій сфері, які є реальними учасниками даних правовідносин з моменту вчинення будь-яким правопорушником адміністративного делікту в цій сфері.

Доречною є думка професора В. Колпакова про те, що адміністративно-правові відносини формуються, як правило, в особливій сфері суспільного життя – публічному адмініструванні – у зв'язку зі здійсненням суб'єктами публічної адміністрації публічних функцій. Публічне адміністрування – це діяльність суб'єкта публічної адміністрації, спрямована на виконання владних повноважень публічного змісту, що відбувається через використання засобів управління, надання адміністративних послуг, участі у відносинах відповідальності суб'єктів публічної адміністрації, застосування заходів впливу за порушення правил, установлених публічною адміністрацією^{18,19}.

З огляду на це, публічна адміністрація у сфері використання та охорони природних ресурсів є нічим іншим, як сукупністю органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів, задіяних у взаємодії із суспільством з метою охорони всіх існуючих вичерпних компонентів навколишнього середовища, основне призначення яких з матеріальної точки зору є забезпечення необхідними благами суспільства через безпосередню розумову та фізичну діяльність конкретних людей, задіяних в їх використанні, та контролю за їх раціональним використанням.

Окрім того, слід погодитися з думкою В. Грохольського, який зазначає, що однією з особливостей адміністративних правовідносин є те, що окрім загальних органів публічної адміністрації (суди, прокуратура, міліція та ін.) які виступають однією зі сторін правовідношення, до суб'єктів відносять і спеціальні органи, яким надається право розглядати екологічні правопорушення (Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Державна екологічна інспекція тощо)²⁰.

Окремої уваги заслуговують громадські інспектори з охорони довкілля як суб'єкти адміністративно-деліктних відносин, яких також, на нашу думку слід віднести до спеціальних суб'єктів. Інспектори здатні попереджати, здійснюючи екологічний моніторинг, виявляти та припиняти адміністративні правопорушення у сфері використання та охорони природних ресурсів. Вони проводять перевірки і складають протоколи про порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища і подають їх органам державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища та правоохоронним органам для притягнення винних до відповідальності.

Таким чином, владні суб'єкти адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів є загальними та спеціальними. У свою чергу, загальними суб'єктами адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів є суб'єкти ведення адміністративного провадження та встановлення істинності в справі, до яких належать: суд, поліція, спеціалісти, допоміжний персонал тощо. Тоді як спеціальними є ті, яким надається право визначати протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи діяльність, яка посягає на встановлений порядок охорони та використання всіх існуючих вичерпних компонентів навколишнього середовища, основним призначенням яких з матеріальної точки зору є забезпечення необхідними благами суспільства через безпосередню розумову та фізичну діяльність конкретних людей, задіяних в їх використанні як такої, що потурає техногенним змінам довкілля.

Враховуючи проведене дослідження, пропонуємо класифікувати суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів за їх правовим статусом на дві групи: перша – правопорушники, які безпосередньо вчинили делікт в аналізованій сфері (фізичні або юридичні особи), іно-

земці, особи без громадянства, громадські об'єднання, міжнародні установи, а в деяких випадках і державні органи, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи); друга складається з загальних суб'єктів, тобто владних суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів (суд, поліція, спеціалісти, допоміжний персонал тощо) та спеціальних (Міністерство екології та природних ресурсів України, Держекоінспекція України, громадські інспектори з охорони довкілля та інші).

¹ Алексеев Н. Н. Основы философии права / Н. Н. Алексеев. – Прага, 1924. – С. 76.

² Пашуканис Е. Б. Избранные произведения по общей теории права и государства / Е. Б. Пашуканис. – М., 1980. – С. 102.

³ Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства / М. Хаустова // Вісник Академії правових наук України. – 2009. – № 3. – С. 30–31.

⁴ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – С. 345.

⁵ Иеринг Р. Борьба за право / Р. Иеринг // Вестн. гуманит. ун-та. – Екатеринбург, 2002. – № 1 (3). – С. 210. – (Серия «Право»).

⁶ Архипов С. И. Субъект права в центре правовой системы / С. И. Архипов // Государство и право. – 2005. – № 7. – С. 15.

⁷ Хаустова М. Вказана праця. – С. 31–32.

⁸ Галаган И. А. Административная ответственность в СССР / И. А. Галаган. – Саратов, 1988. – С. 14.

⁹ Матчук С. В. Адміністративно-правова відповідальність за екологічні правопорушення / С. В. Матчук, Т. В. Кріпостна // Юридична наука. – 2015. – № 7. – С. 48.

¹⁰ Там само. – С. 46–51.

¹¹ Про виключну (морську) економічну зону: Закон України : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

¹² Матчук С. В. Вказана праця.

¹³ Бай С. І. Екологічна відповідальність підприємств торгівлі / С. І. Бай, І. А. Римар // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – 2011. – Вип. 8. – С. 250. – (Технічна серія).

¹⁴ Екологічне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Право, 2009. – 328 с.

¹⁵ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

¹⁶ Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – К.: Вища школа, 1979. – С. 41.

¹⁷ Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття і види / В. К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. – 2013. – № 1. – С. 102–104.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації які здійснюють адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні / С. В. Діденко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3. – С. 75–80.

²⁰ Грохольський В. П. Особливості адміністративної відповідальності за порушення в області охорони морського континентального шельфу України / В. П. Грохольський // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 278–282. – С. 279.

Резюме

Шинкарук О. В., Іванов Ф. О. Окремі аспекти класифікації суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів.

У статті здійснено спробу класифікації суб'єктів адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів відповідно до правового статусу останніх, в результаті чого було виділено дві групи: правопорушники, якими можуть бути фізичні і юридичні особи (зокрема власники та користувачі), державні органи, органи місцевого самоврядування, посадові особи, іноземці, особи без громадянства, громадські об'єднання, міжнародні установи та інші; загальні владні суб'єкти адміністративно-деліктних відносин у сфері використання та охорони природних ресурсів (суд, поліція, спеціалісти, допоміжний персонал тощо) та спеціальні (Міністерство екології та природних ресурсів України і установи, що входять в їх структуру, громадські інспектори з охорони довкілля).

Ключові слова: суб'єкт правовідносин, адміністративно-правові відносини, адміністративно-деліктні відносини, використання та охорона природних ресурсів.

Резюме

Шинкарук А. В., Иванов Ф. А. Отдельные аспекты классификации субъектов административно-деликтных отношений в сфере использования и охраны естественных ресурсов.

В статье предпринята попытка классификации субъектов административно-деликтных отношений в сфере использования и охраны природных ресурсов в соответствии с их правовым статусом, в результате чего было выделено две группы: правонарушители, которыми могут быть физические и юридические лица (в том числе владельцы и пользователи), государственные органы, органы местного самоуправления, должностные лица, иностранцы, лица без гражданства, общественные объединения, международные учреждения и другие; общие властные субъекты административно-деликтных отношений в сфере использования и охраны природных ресурсов (суд, полиция, специалисты, вспомогательный персонал и т.д.) и специальные (Министерство экологии и природных ресурсов Украины и учреждения, входящие в их структуру, общественные инспекторы по вопросам охраны окружающей среды).

Ключевые слова: субъект правоотношений, административно-правовые отношения, административно-деликтные отношения, использование и охрана природных ресурсов.

Summary

Shynkaruk O., Ivanov F. Specific aspects of classification of subjects of administrative-delict relations in the field of use and protection of natural resources.

In this article, an attempt was made to classify the subjects of administrative and delict relations in the sphere of the use and protection of natural resources in accordance with the legal status of the latter, as a result of which were identified two groups: offenders, which may be physical and legal persons (in particular, owners and users), state bodies, bodies of local self-government, officials, foreigners, stateless persons, public associations, international institutions and others; general authorities of the administrative and delict relations in the sphere of use and protection of natural resources (court, police, specialists, auxiliaries, etc.) and special (The Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine and institutions that are part of their structure, public security inspectors environment).

Key words: the subject of legal relations, administrative-legal relations, administrative and delict relations, use and protection of natural resources.

УДК: 347.1

О. П. ГУЙВАН

Оксана Петрівна Гуйван, здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Інститут цивільної відповідальності за інформаційні правопорушення обумовлений комплексним характером інформаційного права, окремі норми якого містяться в цивільному законодавстві як загального виду (ЦКУ), так і в спеціальних актах, які регулюють суто інформаційну діяльність, або окремі питання матеріального обороту, забезпечені інформаційним обміном у необхідному для цього обсязі. У цивілістичній літературі неодноразово зазначалось, що відповідальність є хоч і важливим, але все ж лише елементом негативних наслідків – санкцій, які застосовуються до порушників суб'єктивного цивільного права¹. Саме цим цивільно-правове регулювання охорони суб'єктивних прав відрізняється від кримінального та адміністративного, де роль санкцій зводиться до виключного застосування заходів відповідальності.

Караність неправомірних діянь щодо інформації настає в разі скоєння правопорушення. Інформаційні правопорушення відбуваються в особливій площині людської діяльності – у сфері пошуку, створення, обробки, передачі, отримання, зберігання, захисту й використання будь-яких відомостей про навколишній світ (інформації). Нерідко вони здійснюються з використанням інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією, незалежно від її форми. Інформаційне правопорушення може відбуватись також в інших сферах людської діяльності. Важливими обставинами вчинення таких діянь є умови їх реалізації, пов'язані з використанням інформації, інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією². Цивільно-правові санкції за порушення в інформаційній сфері, їх вид та ефективність обумовлені особливостями матеріальних відносин, які ґрунтуються на принципах неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини, позбавлення права власності, свободи інформаційної діяльності, судового захисту цивільного права та інтересу тощо, а також визначаються направленістю, серйозністю порушення, наявністю умислу та характером і розміром нанесеної шкоди.

Як охоронно-правовий інститут юридична відповідальність за правопорушення в інформаційному середовищі має спрямовуватися на вирішення важливих проблем правового забезпечення інтересів людини й суспільства в нових інформаційних вимірах. Основні напрями правового регулювання мають формуватися з урахуванням суспільної потреби у реалізації та захисті права на інформацію, охорони права власності на інформацію та інформаційних продуктів інтелектуальної власності, захисті персональних даних, інформаційних інфраструктур та мереж, захисті нематеріальних благ особи від поширення недостовірної інформації. Це питання є дуже актуальним, бо зі швидким поступом інформаційних технологій щодня зростає рівень загроз інформаційному обігу, тож потреба в нагальному юридичному адекватному реагуванні очевидна.

Питанням юридичного визначення інформації як нематеріального блага та правової охорони її в цій якості присвятили свої дослідження такі науковці, як Ю. Є. Максименко, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, В. А. Липкан, В. Г. Хахановський, Л. П. Коваленко, П. Є. Матвієнко, Л. І. Рудник, О. В. Шепета, О. В. Чуприна, О. В. Полушкін та інші. В їхніх працях у межах наявного емпіричного матеріалу було вивчено та проаналізовано стан нинішнього цивільно-правового забезпечення інформаційних відносин, у тому числі щодо відповідальності за порушення. Але нормативно-правове регулювання, як завжди, кволо реагує на наукові рекомендації та напрацювання. Тож метою даної наукової праці є подальша розробка інформаційних охоронно-правових механізмів. При цьому акцент зроблено на різноплановому опосередкуванні інформаційного захисту, який, хоча і здійснюється в межах різних регулюючих актів, все ж має бути узгодженим.